

**Бабаніна В. В.,**  
професор кафедри кримінального права  
Національної академії внутрішніх справ,  
кандидат юридичних наук, доцент

## **СПІВВІДНОШЕННЯ СИСТЕМИ ТА СТРУКТУРИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ**

Стрімкий розвиток науки і техніки, переосмислення соціальних цінностей, зумовлює появу нових чи зміну вже існуючих суспільних відносин, які потребують правового регулювання і відповідно охорони. У зв'язку із цим виникає потреба прийняття нових чи внесення змін до вже існуючих законодавчих актів. Передусім змін потребує кримінальне законодавство України, яке встановлює кримінально-правову охорону зазначених відносин. З метою доцільного та обґрунтованого внесення змін до національного кримінального законодавства треба виробити відповідний механізм його створення. Окреслене питання не можливо буде вивчити без дослідження системи кримінального законодавства України та її елементів.

Систему кримінального законодавства України чи окремі її елементи досліджували такі вітчизняні та зарубіжні вчені як: П. П. Андрушко, М. І. Бажанов, М. І. Борисов, О. М. Броневицька, В. М. Василяш, В. О. Гацелюк, С. В. Гізімчук, В. К. Гришук, В. А. Клименко, П. В. Кобзаренко, М. І. Колос, С. П. Кучевська, О. П. Куцевич, С. Я. Лихова, П. С. Матишевський, В. О. Навроцький, А. О. Пінаєв, Ю. А. Пономаренко, А. В. Савченко, В. П. Тихий, М. І. Хавронюк, Ю. Б. Хім'як, Н. В. Чернишова. Однак, незважаючи на вагомий доробок вищезазначених науковців, в теорії кримінального права немає ґрунтовних розробок щодо системи кримінального законодавства України та її елементів як основи для механізму його створення. У зв'язку з цим, існує об'єктивна необхідність розкриття питання системи кримінального законодавства України та її елементів.

Перед тим, як перейти до вивчення системи кримінального законодавства України слід визначити, що таке взагалі система та система законодавства.

Система – це не проста сукупність певних частин, а об'єднання взаємопов'язаних, розташованих в певному порядку елементів цілісного утворення, які часто виконують загальну функцію.

У тлумачному словнику української мови поняття «система» розглядають як: порядок, зумовлений правильним, планомірним розташуванням та взаємним зв'язком частин чого-небудь; сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; будову, структуру, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин [4].

У юридичній літературі поняття «система» тлумачать як: 1) складну цілісність, що виникла внаслідок об'єктивного, закономірного процесу поєднання елементів, що її складають» [1, с. 220–221];

2) множину об'єктів, у яких реалізуються певні відносини з фіксованими особливостями, або множину об'єктів, яка наділена задалегідь визначеними особливостями з фіксованими між ними відносинами [5, с. 22–64]; 3) остаточну множину функціональних елементів та відносин між ними, яка відокремлюється із середовища відповідно до мети у межах конкретного інтервалу часу [3, с. 5].

На нашу думку, під системою слід розуміти взаємопов'язану сукупність закономірно розташованих та функціонуючих елементів (одиниць, частин) об'єднаних за спільною ознакою (призначенням).

Під законодавством, на нашу думку, слід розуміти систему взаємопов'язаних законів (Конституції та законів України) і прирівняних до них нормативно-правових актів (міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України). Такий підхід обрано як основу дослідження кримінального законодавства.

Кримінальне законодавство слід розуміти як систему, яка охоплює чинний Кримінальний кодекс України, який ґрунтується на Конституції України та загальновизнаних принципах і нормах міжнародного права [2], які стосуються забезпечення охорони суспільних відносин від кримінально-протиправних посягань або регулювання суспільних відносин, які виникають у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення. Закони України про внесення змін до КК України повинні відповідати положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України [2].

Структура кримінального законодавства досить логічна та включає Загальну та Особливу частини, в яких містяться розділи, а в розділах – статті, а також прикінцеві та перехідні положення. Статті мають свою нумерацію, яка не повинна змінюватися, навіть якщо в КК України вноситься нова, або відміняється чинна стаття. Нові статті мають розміщуватися в розділах, які близькі їм за змістом та родовим об'єктом, під номером попередньої статті, але з додатковою нумерацією. Статті також мають свою структуру. Багато статей КК України законодавець поділяє на частини, які для зручності користування мають цифрове значення. В середині окремих частин інколи виділяються пункти. В Особливій частині за допомогою частин статті законодавець, як правило<sup>1</sup>, проводить диференціацію кримінальної відповідальності, в залежності від відсутності або наявності кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак. У частині статей КК України містяться примітки, в яких зазвичай розкривається кримінально-правове поняття, яке міститься в статті або сформульовані підстави звільнення від

---

<sup>1</sup> Виключення становить ст. 401 КК України, яка не містить складу злочину, а в ній сформульовані поняття військових злочинів, коло осіб, які можуть притягуватися до кримінальної відповідальності за такі злочини та підстави звільнення від кримінальної відповідальності.

кримінальної відповідальності. Однак, елементи статей уже не є структурними елементами кримінального законодавства.

Структура кримінального законодавства має відповідні елементи, систематизація яких має чітко встановлений порядок їх побудови. Виконання зазначеними структурними елементами відповідних функцій, які ґрунтуються на основоположних засадах кримінального законодавства та відповідають основним завданням Конституції України, а також положенням, що містяться в чинних міжнародних договорах, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України утворюють систему.

На основі зазначеного під системою кримінального законодавства слід розуміти сукупність взаємопов'язаних елементів структури кримінального законодавства, які ґрунтуються на принципах кримінального законодавства, спрямовані на реалізацію завдань КК України.

Структурними елементами системи кримінального законодавства слід вважати: 1) елементи структури кримінального законодавства (Загальна та особлива частини, розділи, статті, прикінцеві та перехідні положення); 2) принципи кримінального законодавства (на основі яких здійснюється реалізація завдань КК України); 3) джерела кримінального законодавства (Конституція України, КК України, закони України про внесення змін до КК України та міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України).

Отже, структура кримінального законодавства України співвідноситься з його системою як частина та ціле. Оскільки структура є внутрішньою будовою кримінального законодавства, а його система – сукупністю взаємопов'язаних елементів структури кримінального законодавства, які ґрунтуються на принципах кримінального законодавства, спрямовані на реалізацію завдань КК України.

#### ***Список використаних джерел***

1. Керимов Д. А. Философские основания политико-правовых исследований. М. : Мысль, 1986. 333 с.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n3384>.
3. Сагатовский В. Н. Основание общей теории систем. М. : Молодая гвардия, 1974. 223 с.
4. Система / Академічний тлумачний словник української мови (1970–1980). URL: <http://sum.in.ua/s/systema>.
5. Уемов А. И. Системный подход и общая теория систем. М. : Мысль, 1978. 272 с.